

БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУУ ӘДІСТЕРІНІҢ НЕГІЗДЕРІ

Адилбаева Г.Е.

*Шыршық мемлекеттік педагогика университеті
Мектепке дейінгі білім факультеті 2-курс студенті*

Аңдатпа. Мақалада балалардың тілін дамыту әдістері жайында айтылған.

Abstract. The article talks about methods of children's language development.

Кілт сөздер: бала, жас ұрпақ, дамыту.

Key words: child, young generation, development.

«Балабақша жас ұрпақтарды олар болашақта өмір сүріп, жұмыс істейтін қоғамдық жағдайларды мейлінше ескере отырып өсіруге, оқытуға және тәрбиелеуге тиіс»,— делінген «Жалпы білім беретін және кәсіптік балабақша реформасының Негізгі бағыттарында». Қазіргі кездегі қоғам дамуындағы, ғылым мен техникалық прогреске байланысты ерекшеліктердің бірі — еңбектің творчестволық сипат алуы. Осыған орай, біздің балабақшаларымыздың бүгінгі таңда алда тұрған ең маңызды міндеттерінің бірі-балалардың жас шағынан бастап, өз бетінше ойлау қабілетін қалыптастыру, творчестволық белсенділігін арттыру. Балабақша реформасының оқытудың мазмұнын ғана емес, сонымен қатар бүкіл әдісін, құралдарын ұйымдастыру формаларын онан әрі жетілдіруді қарастыруы, балалардың белсенділігін туғызатын әдіс-тәсілдерді кеңінен қолдануды ұсынуы кездейсоқ емес.

Балабақшалар да балалардың өз бетінше ойлау қабілетін қалыптастыру негізі ересек топтарда қаланады, яғни ересек топ балалары оқу барысында ойлау дағдысына төселіп, істі творчестволықпен, ұтымды орындауға үйренеді. Ал ойлау не арқылы іске асады? десек, әрине, алдымен тіл арқылы. Ойлаудың негізгі басты құралы - тіл болып саналады. И.К. Маркстің айтуынша, «Тіл дегеніміз ойдың тікелей шындығы». Адамның ойы тіл арқылы, тілдегі сөздер және сөз тіркесі арқылы айтылады да, материалдық формаға енеді. Ал ой толық сөз күйінде білдірілгенде ғана айқындалып, дәлдене түседі. Тіл шындықтағы заттар мен құбылыстардың, олардың сан алуан белгілері мен адамдардың өзара қарым-қатынасының санадағы бейнелері болып табылатын ойлау формаларын белгілейтін материалдық құрал ретінде қызмет атқарады.Тілдің қатынас құралы болып қызмет атқаруы сөйлеу формалары арқылы жүзеге асып отырады. Ал мұның өзі адамдардың сөйлеу әрекеті болғандықтан психология ғылымының зерттеу объектісіне айналады.

Сөйлеу әрекеті алдымен ішкі және сыртқы сөйлеу деп аталатын үлкен екі түрге, сонан кейін сырттай сөйлеудің өзі ауызша және жазбаша сөйлеу болып бөлінеді. Сөйлеудің бұл түрлері бір-бірімен диалектикалық тығыз байланыста іске асып отырады, Өйткені олардың физиологиялық негізі бір, ол негіз — ми

жарты шарларының қабығындағы екінші сигнал системалары. Олардың негізінде сөйлеу органдарының қозғалысынан шығатын кинестетикалық сезімдер жатыр.

Кинестетикалық түйсікке негізделген шығарма мен мазмұндама жазу балалардың қабылдауын дамытып, ой өрісін кеңейтеді, тілін дамытады, оларды қиял шыңына шарықтатып, тәтті сезімге бөлейді.

Психологтардың анықтауынша, ересек топ балаларының қиял дүниесіне бой ұруы, әр түрлі оқиғаларға кездесуге құштарлығы, өзін ертегі кейіпкерлерінің орнына қойып, ойға алғанын іске асыруға әрекет жасауы басым болады. Олардың бұл ерекшеліктерін творчестволық жұмысқа пайдаланудың зор маңызы бар. Қиялдың шарықтап дамуының ең жоғары сатысы творчестволық әрекетпен тығыз байланысты болады. Қиял екі түрлі: пассивтік және активтік. Ал активтік қиялдың өзі қайта жасау, творчестволық болып екіге бөлінеді. Шығарма, мазмұндама жұмыстары активтік қиялдың екі түрін де дамытады. Өйткені кітап оқу, түрлі суреттер, диафильмдер көру арқылы алуан түрлі оқиғаларды көз алдына елестету — қайта жасау қиялының көрінісі болса, бала қиялының бетін шындыққа бұрып, іс-әрекетіне өз ойынан шығарғанын, өздігінен тапқандарын қосып дамытуға, толықтыруға үйрету творчестволық қиялдың дамуына әсер етеді. Осыған байланысты, шығарма (әсіресе еркін тақырыпқа), сондай-ақ мазмұндама жұмыстарын түрлендіріп жүргізудің оқушыларды творчестволық жұмысқа үйретуде атқаратын ролінің зор екені келіп шығады.

Шығарма мен мазмұндамада психикалық таным процестерінің қызметін, түйсік, қабылдау, зейін, ес, ойлау, қиялды күшейтеді, әсіресе ой қызметінің белсенділігін арттырып, мидың үлкен жарты шарлар қабығында өтіп жататын анализдеу, синтездеу әрекетін күшейтеді, анализаторлардың мидағы ұштарының арасында туып жататын уақытша нерв байланыстарын жасайды және жетілдіре түседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Л.П. Федеренко, Г.А.Фомичева, В.К. Лотарев, Мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамыту методикасы. А., «Мектеп», 1981, 244 бет
2. Баймұратова Б «Мектеп жасына дейінгі балаларды сөйлеуге үйрету» Алматы, «Мектеп» 1981 ж
3. Баймұратова Б «Тіл дамыту әдістемесінің методикасы» Алматы,- 2007ж
4. Әуелбаев Ш. «Бастауыш класта қазақ тілін оқыту методикасы» Алматы «Мектеп». 1987ж.
5. Қ.Молдабек, Қ Сандыбай, Ы. Балқыбекова «Бастауыш мектепте тіл дамыту» Шымкент. 1999ж

6. Бакраденова А, «Мектеп жасына дейінгі балалардың қазақша сөйлеуі және тіл дамуы» Алматы 1993ж.
7. Ikromov, I. (2023). Pedagogik amaliyotni amalga oshirish jarayoni tizimli tashkil qilish. Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi, (6), 729-736.
8. Ikromov, I. M. (2023). General characteristics of the organization of continuous pedagogical experimental work. NamDU axborotnomasi, 5(3), 863-869.
9. Исманова, М. А. (2021). Развитие и оценка функциональной грамотности школьников на основе международных исследований PIRLS. Экономика и социум, 9(88), 405-407.
10. Abdumuminovna, I. M. (2023). Mechanisms of creative skills formation in students. Open Access Repository, 9(6), 171-175.
11. Ismanova, M. A. (2023). Maktabgacha yoshdagi bolalarda atrof-muhit va uning muammolari. Mugallim, 1(1), 75-78.
12. Ismanova, M. A. (2022). Methodology of teaching history as an academic subject. Mugallim, 2(12), 78-80.
13. Исманова, М. А. (2022). Психологические свойства формирования профессиональной направленности личности педагога. Мугаллим, 5(15), 16-20.
14. Исманова, М. А. (2022). Болалар психологиясининг умумий масалалари. Мугаллим, 5(3), 15-18.
15. Исманова, М. А. (2022). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli faoliyatlarida klaster metodidan foydalaniish. Academic research in educational sciences, 3(12), 80-83.
16. Ismanova, M. A. (2021). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida rahbarlik qilish va tashkil etish masalalari. Academic research in educational sciences, 2(5), 1581-1587.
17. Ibadullaev, K. (2022). Features of the organization and conduct of international assessment programs. Журнал иностранных языков и лингвистики, 6(6), 1-10.
18. Ibadullayev, Q. M. (2022). Specific Characteristics of Organizing and Conducting International Assessment Programs. International Journal on Integrated Education, 5(12), 140-143.
19. Ibadullayev, Q. M. (2022). Features of the organization and conduct international assessment programs. Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal, 1(6), 2-10.
20. Ibadullayev, Q. M. (2022). The content and importance of establishing educational quality control. Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal, 1(6), 12-19.
21. Ибадуллаев, К. М. (2022). Ўрта таълимга инновацияларни жорий этишнинг мамлакатимиз ижтимоий тараққиётидаги аҳамияти. Экономика и социум, (4-2 (95)), 887-890.

22. Ибадуллаев, К. М. (2021). Педагогик таълим кластери бўйича хориж тажрибаси. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 1543-1551.